

Tabló: 1.

A SZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG KULTURÁLIS MINISZTERIUMA
A SZLOVÁK KÖZTÁRSASÁG KÜLÜGYMINISZTERIUMA
A SZLOVÁK NEMZETI MÚZEUM

A MAI SZLOVÁKIA A 16 – 19. SZÁZADBAN

Szövegblokk:

A mai Szlovákia területét a Szlovákok elődei a Kr.u. 5–6. században telepítették be. Már a 7. század első felében itt jött létre első államalakulatuk Szamo frank kereskedő vezetésével. A 8. század végén a mai Délnyugat-Szlovákia területén alakult ki a Nyitrai Fejedelemség. Pribina fejedelem uralkodása idején 828-ban felszentelték Nyitrán az első keresztény templomot. 833-tól a 10. század kezdetéig a Nyitrai Fejedelemség Nagy Moráviának, a nyugati szlávok fejlett államának része volt. A 10. században a mai Szlovákia területe a korabeli Magyar Királyságba lett betagolva, ebbe a multietnikus államba, amely a magyar etnikum Közép-Európába történő behatolása után jött létre.* A mai Szlovákia területének ebben az államalakulatban kezdettől fogva fontos pozíciója volt, amely stratégiai fekvéséből és a természeti kincsek gazdagságából eredt. A terület e korszakban való fejlettségét bizonyítja a középkori városok, kézművesség és a kereskedelem fejlettsége. A középkor végén a mai Szlovákia területén 12 szabad királyi város, 7 bányaváros, valamint 14 egyéb város, 115 kisváros és 3478 vidéki település volt. E terület ebben az időszakban fém – főként az ezüst és a réz – bányászatával, és feldolgozásával, vált híressé. Jelentős szerepet játszottak a bányászat és a városfejlődésben a német bevándorlók.

*

Meg kell jegyezni, hogy e multietnikus államalakulat megnevezésére létezik a szlovák nyelvben külön elnevezés „Uhorsko”, ill. „Uhorské kráľovstvo” formában. A magyar nyelvben és ennek következtében azután más idegen nyelvekben is ennek megjelölésére azonos elnevezés használatos, mint a mai Magyarországra. E két történelmi és területileg is különböző államalakulatra a kiállítás szövegeinek fordításaiban az 1918-ig tartó időszakra a „történelmi Magyarország” [ill. Felső-Magyarország] fogalmat használtuk. A magyarokon kívül a történelmi Magyarországon éltek szlovákok, horvátok, németek, szerbek, ruszinok, lengyelek, zsidók és további nemzetiségek.

Képalírások:

1/1

Bohúň P. M.: Francisci János mint a szlovák önkéntesek kapitánya az 1848–1849-es forradalomban. Olaj, 1850 körül. Szlovák Nemzeti Galéria, Pozsony

1/2

A Szepességi Kapitólium és a szepesi vár, a mai Szlovákia régi történelmének tanúi.

1/3

A Szent Márton Dóm Pozsonyban a 14–15. században. 1563–1830 között a magyar királyok és királynék koronázási színhelye.

1/4

A Pozsony melletti Dévény vára a Kr. u. 9. században Nagy-Morávia jelentős központjai közé tartozott.

1/5

A történelmi Magyarország és Szlovákia orientációs térképe az európai térfélen.

Tabló: 2.

AZ ÚJKOR KÜSZÖBÉN

Szövegblokk:

A 16. század a szlovákok és Szlovákia történelmébe úgy íródott be, mint a jelentős történelmi események és változások időszaka. A század kezdetén lecsengeni látszik a középkor és kezdődik az ellentétekkel telített újkor. A társadalom életét és kultúráját egyre inkább befolyásolták a reneszánsz gondolkodás áramlatai. Az 1514. évi parasztfelkelés vérbefojtása után a feudális jogok megszilárdulása és a parasztság tényleges röghöz kötésére került sor. A bányászat továbbra is megtartotta korábbi jelentőségét, de a szlovákok lakta régió, mint a közép-európai térség nagy nemesfém termelője, konkurencia harcot folytatott Amerika felfedezése után az olcsó ezüst behozatallal. 1495-ben a lőcsei Thurzó városi polgár család és az augsburgi Fugger bankár, vállalkozó, kereskedő család társaságot alapított a réz és az ezüst bányászatára és kereskedésére. A termékeket Antwerpen, Nürnberg és Velence piacaira szállították és onnan még sok más helyre. Meghatározó mérföldkő volt a mai Szlovákia területének, de az egész Magyar Királyság fejlődése szempontjából, a magyar hadsereg veresége Mohácsnál 1526 augusztusában a törököktől.

Képalírások:

2/1

A gótika képzőművészete a mai Szlovákia területén a lőcsei Pál Mester egyetemes jelentőségű szobrász munkásságában érte el csúcspontját. A lőcsei Szent Jakab templom főoltára, Pál Mester alkotása a 16. század elejéről, a legmagasabb gótikus oltár a világon, 18,62 m magas.

2/2

Bányamunkálatok a 16. század elején a rozsnói oltárképen, 1513

2/3

Részlet a rozsnói oltárképből, 1513

2/4

Részlet a rozsnói oltárképből, 1513

2/5

Az „Utolsó vacsora” jelenete a lőcsei Szt. Jakab templom főoltárán

2/6

Részlet az „Utolsó vacsora” jelenetből a lőcsei Szt. Jakab templom főoltárán

2/7

Pál Mester Madonnája a lőcsei Szt. Jakab templomból

2/8

Pál mester Madonnája a Szlovák Nemzeti Bank jelenlegi száz koronás bankjegyén

2/10

Thurzó György (fent) és Fugger Antal, a réz és az ezüst kitermelésére, kereskedelmére irányuló társas vállalkozás alapítói. Akvarell a Fuggerek Arany Könyvéből, 16. század

2/11

Keresztelő tál, ón, Németország, 16. század első fele. Szlovák Nemzeti Múzeum Történeti Múzeuma, Pozsony

2/12

Füstölő, domborított réz, 16. század első fele. Szlovák Nemzeti Múzeum Történeti Múzeuma, Pozsony

2/13

Rézedény, 1723. Szlovák Nemzeti Múzeum Történeti Múzeuma, Pozsony

2/14

Vöröskő várában, amelyet a Fuggerek építettek a 16. század közepén, nagy árukészletraktárak voltak berendezve. Jelenleg a Szlovák Nemzeti Múzeum része.

Tabló: 3.

A KERESZTÉNY EURÓPA VÉDŐPAJZSA

Szövegblokk:

A multietnikus történelmi Magyarországon a mai Szlovákia területének jelentősége szokatlanul megnőtt a 16. század elején. Pradox módon történt ez az Oszmán Birodalom expanziója következtében, amely a mohácsi ütközet utáni győzelme eredményeként 1526-ban fokozatosan birtokba vette a Magyar Királyság déli és középső részét (amely a jelenlegi Magyarország területén helyezkedett el). A mai Szlovákiának megfelelő területekre kerültek át a központi állami és egyházi intézmények. Felső-Magyarország déli része így csaknem egy és fél évszázadra a két világ, két civilizáció békétlen határa lett. Szüntelen harcok, a törökök rabló hadjáratai, emberek öldöklése elhurcolása török fogságba – ezek a korabeli élet képei. A Mohács utáni első évtized tulajdonképpen a koronáért folytatott belső küzdelmekkel volt tele. A Habsburg házból való I. Ferdinánd és Zápolya János erdélyi fejedelem vetekedése 1538-ban azzal végződött, hogy gyakorlatilag az ország három részre szakadt: Magyar Királyságra Pozsony fővárossal, Erdélyi Fejedelemségre és az oszmán pasalikra Buda központtal.

Képalírások:

3/1

A török hadsereg felvonulása a mohácsi csatában 1526-ban, korabeli török miniatúra

3/2

II. (Nagy) Szulejmán szultán, a mohácsi csata győztese, olaj, 16. század második fele

3/3

Bécs török ostroma 1529-ben, korabeli metszet

3/4

A Magyar Királyság legrégebbi térképe, az Ingolstadtban 1528-ban kiadott un. Tabula Hungariae (a mai Szlovákia területének – Felső-Magyarország – kivágatával)

3/5

I. Habsburg Ferdinánd, magyar király 1526–1563, olaj, 16. század

3/6

Zápolya János, Ferdinánd versenytársa a trónért folytatott küzdelemben, 16. század

3/7

Az Oszmán törökök Felső-Magyarország déli határszélein is megerősödtek. A füleki vár, amelyet 1554-ben vettek be, a füleki szandzsák székhelye lett. 1593-ban azonban a császári seregek visszafoglalták. A császári seregek győzelme Füleknél 1593-ban, karc Limbacher J, 1603

3/8

Emberek elhurcolása török szolgásgba, rézmetszet, 16. század

3/9

Török lovas zsoldosok, a szpáhik

3/10

Zólyomi vár, színezett metszet, 1599. A vár törökellenes erődként szolgált. Az egyik korabeli szlováknyelvű históriás ének kötődik hozzá. (Ének Kékkőről, Dévényről és Zólyomról, 1596)

3/11

Fiatal keresztény foglyokból nevelt török janicsár katonák.

3/12

Térkép. Felső-Magyarország az oszmán expanzió idején (16. század vége – 17. század eleje)

3/13

Komárom török ostroma 1594, korabeli metszet

3/14

A keresztény és a muszlim világ harcának szimbóluma a határzónából, korabeli metszet

Tabló: 4.

POZSONY A MAGYAR KIRÁLYSÁG KORONÁZÓ FŐVÁROSA

Szövegblokk:

1536-ban Pozsony (abban az időben Posonium, ill. Presburg néven említették), a rendi országgyűlés határozata alapján fővárosa és a 16. század közepétől koronázási városa lett a Magyar Királyságnak. 1563–1830 között a város 19 király koronázásnak volt szemtanúja. A városban 10 magyar királyt és 9 királynőt koronáztak meg, köztük a nagyjelentőségű uralkodónőt, Mária Teréziát. A királyi korona és a többi uralkodói jelképek a pozsonyi várban voltak elhelyezve. A koronázások színhelye a Szt. Márton Dóm volt. Pozsony a koronázásokkal az országban betöltött politikai és társadalmi központi szerepét megerősítette. 1528-ban Pozsonyban felállították a Magyar Királyság Királyi Kamaráját, mint az ország legfőbb pénzügyi, gazdasági és közigazgatási hivatalát. Ez 1848-ig létezett, amikor ezt az intézményt felváltották a modernebb minisztériumok. Felső-Magyarország keleti részének hasonló szerepét töltötte be a Szepesi Kamara Kassa központtal, amelyet 1539-ben hoztak létre. Pozsonyban gyűlt össze 1848-ig a Rendi Országgyűlés. Pozsony 1784-ig volt szintén a Királyi Helytartótanács székhelye, amelyet 1723-ban hoztak létre.

Képaláírások:

4/1

Mária Terézia megkoronázása a pozsonyi Szt. Márton Dómban, 1741. június 25.

4/2

A magyar királyok koronázási jelvényei, színezett metszet, 18. század

4/3

A Magyar királyok koronája. Jelenleg a Magyar Köztársaság Parlamentjében, Budapesten van elhelyezve.

4/4

Pozsony a 16. század végén, színezett rézmetszet, Hoefnagel J., 1593

4/5

I. Miksa, 1563-ban az első Pozsonyban megkoronázott király. Korabeli metszet. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

4/6

A pozsonyi vár korona tornya. 1552–1784 között itt őrizték a királyi koronát és a további uralkodói jelvényeket.

4/7

Tányér III. Károly koronázási ünnepségéről. Készült Hollandiában Deft városában, 1712. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

4/8

Pozsony Szabad Királyi (koronázási) Város, színezet karc Jansch L. rajza alapján Schaffer Testvérek, 1787

4/9

Mária Terézia a koronázás után, korabeli olajfestmény

4/10

II. Lipót koronázási ünnepségéről, 1790. nov.15.

4/11

V. Ferdinánd, az utolsó Pozsonyban koronázott magyar király 1830, korabeli litográfia

4/12

I. Miksa koronázási medálja, előoldal, hátoldal, 1563. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

4/13

II. Ferdinánd koronázási medálja, előoldal, hátoldal, 1618. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

4/14

Mária Terézia koronázási medálja, előoldal, hátoldal, 1741

Tabló: 5.

A HUMANIZMUS ÉS A RENESZÁNSZ TÉRHÓDÍTÁSA

Szövegblokk:

Az újkor ideológiai áramlatai, a humanizmus és a reneszánsz, Felső-Magyarországon már a 15. század végétől megjelentek. Mélyen és tartósan befolyásolták a gondolkodás, az irodalom, a művelődés, a képzőművészet, a zene és az anyagi kultúra szféráját. A reneszánsz építészet megváltoztatta a városok és nemesi székhelyek képét. Az irodalomban és a művelődésben megjelentek a szabad gondolkodás áramlatai, az új művészeti formák és a nemzeti nyelvek használata. Létrejötték az első nyomdák, amelyek elősegítették az ismeretek és irodalmi művek elterjesztését az emberek között egyre nagyobb mértékben. A felső-magyarországi humanista tudósok kapcsolatot tartottak koruk vezető személyiségeivel, sokan közülük Németföldön, Franciaországban, Itáliában és más európai országban tanultak és tevékenykedtek, sokan közülük bátran vallották szlovák származásukat. A reneszánsz s vele együtt a reform gondolkodás által megszülettek a szlovák nemzeti öntudat első hajtásai. Az írott megnyilvánulások során a szlovákok a hivatalos latin nyelv mellett egyre sűrűbben használták a cseh nyelvet, valójában annak szlovákosított változatát. A török ellenes harcok idejéből fennmaradtak szlovák históriás énekek, a harcok hőseiről, de a szenvedésekről is, amelyet a kor hozott magával.

Képalírások:

5/1

Reneszánsz kályhacsempe: Ülő férfi és nő, agyag, polikróm máz, 16. század. Trencsényi Múzeum, Trencsén

5/2

Lőcse város címere a városháza bejárata fölött, 1549

5/3

Zsámboki (Sambucus) János (1531–1584) humanista tudós, író. Nagyszombatban született. Tanult a bécsi, a lipcsei, a wittembergi, ingolstadt, strasburgi, párizsi, padovai és bolonyai egyetemeken. Bécsben császári történetíró lett. Antik művek jelentős kiadója lett. Korabeli metszet

5/4

Jessenius János (1566–1621), orvos, művelt humanista és politikus. Wrocławban született. Tanult Wittembergben, Lipcsében, Padovában. Élt Drezdában, Wittembergben, Bécsben, Tübingenben, Siennában. A prágai egyetem rektora, ahol 1600-ban az első nyilvános boncolást hajtotta végre Csehországban. 1621-ben a cseh rendi felkelésben való részvétele miatt kivégezték.

5/5

Jessenius János kivégzése Prága Óvárosának főterén, korabeli metszet

5/6

Zsámboki János: A Magyar Királyság térképe, 1579. Pozsony Város Levéltára

5/7

Stöckel Leonard (1510–1560), evangélikus pedagógus, Bártfán az iskola rektora. Melancthon Fülöp tanítványa és barátja. 1540-ben Felső-Magyarország első iskolai rendtartását állította össze. Arcmása a wittembergi katedrális üvegablakáról.

5/8

Reneszánsz pajzs, 17. század. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

5/9

Dolmány – Thurzó György evangélikus nador halotti öltözékének része, 1616. Árvai Múzeum, Alsókubín

5/10

Rajzos mintakönyv, 17. század. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

5/11

Bokály Bártfa város címerével, 16. század. Sárosi Múzeum, Bártfa

5/12

Táncjelenet (kardtánc) a 17. századból. Körmöc Város Levéltára

5/13

A reneszánsz stílusban helyreállított Zólyom vára

Tabló: 6.

REFORMÁCIÓ ÉS KATOLIKUS MEGÚJULÁS

Szövegblokk:

A Magyar Királyságban, hasonlóképpen a többi nyugat-európai és közép-európai részekhez a 16. században egyházszakadás történt, ahol a katolikus egyházból kiváltak a protestáns, református irányvonalak. Felső-Magyarország területén ezekből legmarkánsabban Luther Márton tanításai ültetődtek át, az augsburgi hitvallások formájában Melanchton Fülöp által kodifikálva 1530-ban. A reformáció terjesztői legfőképpen a német egyetemeken, Halléban, Wittembergben, Lipszéban és Heidelbergben tanuló diákok voltak. A protestánsokhoz sok város, de számos nemesi család is csatlakozott. A szervezetenként egységes lutheri evangélikus egyház 1610-ben a Zsolnán, a szinódus alkalmával lett megalapítva. A reformáció az egyházi énekek anyanyelven történő virágzását idézte elő, de jelentősen hozzájárult az iskolaügy fejlődéséhez is.

A protestantizmus terjedésére történő válaszok a katolikus egyház részéről az ellenreformációban, mai fogalommal élve a katolikus megújulásban öltöttek testet. Jelentős szerepet játszottak benne a szerzetesrendek, elsősorban a Jezsuiták rendje. Tevékenységük kiteljesedéseként fogható fel a nagyszombati katolikus egyetem 1635-ös megalapítása és működtetése Pázmány Péter által. Az egyetem mellett könyvnyomda is létesült, ahol több európai nyelven könyveket adtak ki. 1657-ben katolikus egyetemet nyitottak Kassán is. A reformáció elleni tevékenységben az iskolaügyben jelentős a szerepük a piaristáknak, bencéseknek, minoritáknak és az Orsolya-nővéreknek. A reformációellenesség fokozatosan átment a protestánsok üldözésébe. Ez a 17. század 70-es, 80-as éveire csúcsosodott ki. Ekkor a protestánsoktól több száz templomot vettek el, sok evangélikus és kálvinista tanár és lelkész bebörtönzésre került, vallásukról való lemondásra, illetve emigrálásra kényszerültek. A vallásszabadság átültetése csak a 18. század végére sikerült.

Képaláírások:

6/1

Harang Nagyszombatból, bronz, 1766. Nyugatszlovák Múzeum, Nagyszombat

6/2

A Biblia Luther Márton német fordításában, Wittembergben készült, Felső-Magyarországon elterjedt, 1555. Irodalmi és Zenei Múzeum, Besztercebánya

6/3

Oláh Miklós, esztergomi prímás Nagyszombat székhellyel, aki a jezsuitákat meghívta Nagyszombatba 1558-ban, korabeli metszet

6/4

A 16. században a mai Nyugat-Szlovákia területén letelepedtek az újrakeresztelték (a habánok), akik kézművességükkel tűntek ki, főként, mint fazekasok. Korabeli rajz 1588-ból

6/5

Habán kancsó, fajansz, 17. század. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

6/6

Tranovszky György (1592-1637), evangélikus lelkész, az evangélikusok énekes könyvének, a Cithara sanctorumnak a szerzője és összeállítója, korabeli portré

6/7

Cithara sanctorum, evangélikus énekes könyv bibliai cseh nyelven, először 1636-ban került kiadásra

6/8

A nagyszombati egyetem alapítója Pázmány Péter prímás (1570–1637), korabeli olajfestmény

6/9

Az egyetemi templom belső tere, Nagyszombat, 17. század

6/10

A nagyszombati egyetem professzora, Szentiványi Márton, több tudományág háromkötetes enciklopédiáját adta ki. Az első kötet címlapja, 1689

6/11

Szent Mártonról készült üvegfestmény, Pozsony, Szt. Márton Dóm, 1667

6/12

Dániel próféta, ikon Kelet-Szlovákiából, fára festett olaj, 18. század első fele. SzNM – Az Ukrán-Ruszin Kultúra Múzeuma, Svidník (Felsővízköz)

6/13

Az evangélikus templomok erőszakos elvétele, pusztítása Eperjesen, Pozsonyban, Besztercebányán és Vágújhelyen a 17. század második felében, korabeli rajzok

6/14

Nagyszombat látképe, színezett metszet, 1704

Tabló: 7.

A NYUGTALAN 17. SZÁZAD

Szövegblokk:

A 17. századba Felső-Magyarország sok nehézségen, nyugtalanságon és gyötrelmen esett át. Folytatódott a szomszédság a veszélyes oszmán birodalommal, a katonai konfliktusok és a törökök rabló hadjáratai. Mint a vihar, négy nemesi felkelés futott végig Felső-Magyarországon, amelyek a Habsburgok abszolutizmusa ellen irányult. A vallási küzdelmek a protestánsok üldözésében és a rekatolizációban csúcsosodtak ki. A megrosszabodott életviszonyok szociális nyugtalansághoz és felkelésekhez vezettek. A városok a nemesek jelenlététől szenvedtek, akik a hódoltsági területekről költöztek oda. A városokban szintén megjelentek a nemzetiségek közötti ellentétek- németek, szlovákok és magyarok között. Ám ezekben a bonyolult időkben is folytatódott a civilizáció fejlődése. A század folyamán

határozott fejlődésen esik át a szlovákság öntudatosodása, amely visszhangra talált a kultúrában és a mindennapi életben is.

Képalírások:

7/1

Harci jelenet a törökellenes küzdelmekből, olaj, 16. század. SzNM Vöröskő Múzeuma

7/2

Kassa városa, Bocskai István erdélyi fejedelem felkelésének központja 1604–1606, színezett metszet Hoefnagel J., 1617.

7/3

Bethlen Gábor, erdélyi fejedelem, a protestánsok védelmezője, a Habsburg-ellenes felkelés vezetője 1619–1626 között, korabeli portré

7/4

A Magyar Királyság térképe, Bethlen Gábor felkelésének idejéből, Pozsony bevétele a császári csapatok által és Érsekújvár ostroma 1621-ből, 17. század első fele, Pozsony Város Levéltára

7/5

Ruhás láda, Kelet-Szlovákia, 17. század vége

7/6

A törökök veresége Lévánál 1664-ben, korabeli metszet

7/7

A Habsburg-ellenes összeesküvés 1666–1670, résztvevőinek kivégzése, korabeli olajfestmény, 17. század második fele

7/8

Érsekújvár török alóli felszabadítása 1685, korabeli rézmetszet. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

7/9

II. Mátyás két dukátja. Előoldal, hátoldal, 1614. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

7/10

Medál Érsekújvár várának és városának török alóli felszabadulásának emlékére, ezüst, 1685

7/11

I. Lipót medálja a törökök feletti győzelem emlékére 1685. Az előoldalon Érsekújvár látképe, a hátoldalon több város látképe

7/12

Daniel Sinapius-Horcsicska evangélikus igehirdető és író 1678-ban Neoforum Latino-Slavonicum cím alatt latin–szlovák közmondások és szólások gyűjteményét adta ki, melyben elsőként kelt a szlovák nyelv védelmére

7/13

Pisztoly és lőportartó, 17. század. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

7/14

Kilidzs, török szablya, 17. század. Pozsony Város Múzeuma

7/15

Török sisak, kulah khud, 17. század. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

7/16

A törökök döntő veresége Bécsnél, 1683, korabeli metszet

7/17

Querfurt A.: Pusztítás, olaj, 18. század eleje. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

Tabló: 8.

JÁNOSÍK GYÖRGY – A SZLOVÁK ROBIN HOOD

Szövegblokk:

A több tíz évig tartó török ellenes harcok, azok pusztító hadjáratai és a belső küzdelmek az országban azt eredményezték, hogy a gazdaság és a társadalmi fejlődés stagnált. Legfőképpen a jobbágy nép szenvedett, aki a háborúkkal és az ország védelmével kapcsolatos terhek fő terheit viselte, miközben továbbra is jogfosztott helyzetben maradt. Osztályrészül jutott neki a megerőltető jobbágyterhek teljesítése és a feudális urak részéről történő elnyomás. Ennek az elnyomásnak a szimbólumai lett a hóhérkorbács és a botozó pad, a deres. Az elnyomatás és megaláztatás elleni válaszok voltak a felkelés és a földesuraktól való szökések, lázadások és a hegyvidéken a betyárkodás. A legismertebb betyár vezér a szlovákok történelmében a Tyerhováról származó Jánosík György volt. 1713-ban Liptószentmiklóson végezték ki. A nép közreadásában, énekekben, mondákban és versekben az igazság, a jogtalanság és a sérelmek odaadó bajnokává lett. Az egyszerű emberek védője, aki „a gazdagoktól elvett, a szegényeknek pedig adott”. Az ő alakja legendákkal körbeszőve több művészi alkotás ihletője volt s a mai napig része a szlovák nemzeti öntudatnak.

Képaláírások:

8/1

Az első ismert Jánosík ábrázolás – Mesko, P.: Jánosík, rajz a Versek Jánosíkról című kéziratos könyvből, 1842. Matica slovenská Irodalmi Archívuma, Martin (Túrócszentmárton)

8/2

Betyárfokos (feltehetően Jánosíké volt), 18. század eleje. SzNM Néprajzi Múzeum, Martin (Túrócszentmárton)

8/3

Jánosík és csapata, üveg alatti festés, 19. század. Nyugat-Szlovák Múzeum, Nagyszombat

8/4

Az uradalmi földeken végrehajtott munkáról kapott robotjegyek Nyitráról, Pozsonyból és Óbesztercéről, 18. század – 19. század eleje. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

8/5

Kostka, F. : Váza Jánosíkkal és csapatával, 1951. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

8/6

Fulla, L.: Jánosík lovon, olaj, 1963. Szlovák Nemzeti Galéria, Pozsony

8/7

Deres – botozásra szolgáló pad, 18.század. SzNM Szepesi Múzeuma, Lőcse

8/8

1974–2002 között a Szlovák Nemzeti Színház 643 előadáson mutatta be Jánosíkkal foglalkozó kultikus musicaljét: Üvegre festve (szerzői Bryll, E. – Gärtner, K.). A musicalt jelenleg Pozsonyban, Eperjesen, Zsolnán játsszák a színházakban.

8/9

Szántás és vetés, fametszet, Hiebner J. , 1662

8/10

Pásztor (bacsa), fametszet Hiebner, J. , 1662

8/11

Goral, metszet, Weigel, C. , 1703

8/12

Benácková, V.: Jánosík lovon, üveg alatti festés, 20. század 80-as évei. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

8/13

Skrovina, M.: Pandúrok és a hegyek fiai, üvegfestmény, 1977. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

Tabló: 9.

A BÉKEIDŐK ELJÖVETELE

Szövegblokk:

A 17. század végén a törökök a Magyar Királyság határain túlra szorultak. Felső-Magyarországon a békés élet csak a legnagyobb, II. Rákóczi Ferenc vezette rendi felkelés (1703–1711) befejeztével jött el. A békeidők megteremtették a feltételeket a gazdaság dinamikus fejlődéséhez. Főként az ércbányászat, vaskohászat éledt fel újból, de a kézművesség is. Továbbra is lemaradt a mezőgazdaság, ahol a feudális viszonyok megmaradtak, és a termelés hagyományos formái. Megalakultak az első manufaktúrák: 1722-

ben Malackán textilmanufaktúra alakult, 1736-ban Sasváron kártoló alakult, 1743-ban Holicson a majolika gyártására alakult manufaktúra. Fejlődött a tudományos gondolkodás és megismerés. A szlovákok a világnak olyan tudósokat adtak, mint az európai formátumú polihisztor Bél Mátyás, és Johan Senger matematikus, fizikus. Az építészetben, a képző- és iparművészetben a barokk kultúra nagyhatású művei születtek meg. A szlovák nemzetiség kezdte felfedezni régmúltját, és egyre nyíltabban hangoztatta identitását. A szlovákok vitalitása megmutatkozott az Alföld elnéptelenedett részeinek benépesítésében is – a mai Magyarország, Románia és Szerbia határ területén, ahol fokozatosan falvak, városok jöttek létre szlovák lakossággal.

Képaláírások:

9/1

Nemesi lovassági zászló, 18. század. Trencsényi Múzeum, Trencsén

9/2

Pozsony Bél Mátyás idejében, színezett metszet, Liopold, J., 1738

9/3

II. Rákóczi Ferenc, a legnagyobb, 1703–1711 közti Habsburg ellenes felkelés vezetője. Mányoki, Á., olaj, 1705. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

9/4

Pálffy János tábornagy, olaj, 18.század eleje. Szlovák Nemzeti Múzeum Vöröskői Múzeuma

9/5

Mikovíni Sámuel (1686-1750) szlovák kartográfus és európai formátumú térképész, rézmetszet Zeller, S. , 1753

9/6

Túróc megye térképe Mikovíni Sámueltól, 1753. Szlovák Nemzeti Múzeum Archívuma

9/7

VI. Károly német-római császár (III. Károly magyar király) arany tíz dukátja, előoldal, hátoldal 1715. SzNM Történelmi Múzeuma, Pozsony

9/8

Bél Mátyás (1684 Nagyócsa – 1749 Pozsony), tanult Pozsonyban, Veszprémben és Halléban. Papként és a besztercebányai és pozsonyi evangélikus líceum rektoraként működött. A honismeret terén tűnt ki. Munkásságáért a Magnum decus Hungariae – A Magyar Királyság díszje címet kapta. Berlin, London, Olmütz és Jéna tudós társaságainak tagja volt.

9/9

Bél Mátyást leginkább monumentális honismereti műve, a Notitia Hungariae novae historico-geographica tette híressé. Ennek 1735–1742 között nyomtatásban négy kötete jelent meg, melyekben 10 megye volt feldolgozva, elsősorban a mai Szlovákia területéről. A többi Notitiák kéziratban maradtak. A 3. kötet címlapja, 1737

9/10

Bél Mátyás síremlékfelirata Pozsonyban

9/11

Kramer, G. J.: Fiatal nemes hölgy – Horváth-Sztancsics Johanna Zsuzsanna, 18. század közepe. Szlovák Nemzeti Galéria, Pozsony

9/12

Maria Immaculata szobor, lakkozott fa, 18. század közepe. SzNM Történelmi Múzeuma, Pozsony

9/13

Donner, G. R.: Olajfák hegye, dombormű a Szent Márton Dómban, Pozsony

9/14

Segner, Johann Andreas (1704. Pozsony – 1777. Halle) pozsonyi születésű jelentős matematikus és fizikus, a vízturbinák atyja, több külföldi tudományos társaság tagja. Arckép a 18. század 2. feléből

9/15

A Segner-kerék modellje. Segner a reaktív mozgáson alapuló kereket először 1750-ben írta le.

Tabló: 10.

A BÁNYÁSZAT ARANYKORA

Szövegblokk:

A mai Szlovákia területén a 18. században a bányászat rendkívüli magas színvonalat ért el. Nemesfém- és réztermelésével, bányatechnikai újításokkal, a bányászati tudományok és a bányászati szakiskolák fejlesztésével Európa és a világ élvonalába került. Az 1748–1800 közötti években Felső-Magyarországon megközelítőleg 868 000 kg ezüst, 24 650 kg arany került kitermelésre. A bányászat központjai voltak: Selmecebánya, Körmöcbánya, Besztercebánya, Bélabánya, Szomolnok, Bakabánya, Libetbánya és Újbánya. Jelentős tett volt a Bányászati Akadémia megalapítása Selmecebányán 1763-ban. A maga nemében a világon az első ilyen főiskola volt. Az iskola 1919-ig itt működött, amikor Sopronba költöztették. A Bányászati Akadémia egész Európában a technikai jellegű főiskolák számára mintául szolgált. 1786-ban Selmecebányán és a szomszédos Szklenófürdőn megvalósult a bányamérnökök és fémkohászok első nemzetközi tudományos kongresszusa. A kongresszus eredménye többek között a Nemzetközi Bányásztudományi Társaság megalapítása volt.

Képalírások:

10/1

Bányászok Mitrovszky főkamaraíró gróf címerén, 1792

10/2

Szomolnok, Svedlér és Stósz bányászati térképének részlete rajz és mérő segédeszközökkel, 1763

10/3

Szomolnok, Svedlér és Stósz bányavárosok határának térképe, 1763. Állami Bányászati Központi Levéltár, Selmecebánya

10/4

Magyar Királyság arany és ezüst bányái, metszet, 17. század

10/5

Selmecebánya a Bányászati Akadémia székhelye, színezett metszet, 19. század közepe

10/6

Érmék a körmöci verdéből, amelyet 1328-ban alapítottak

10/7

Szilassy János (1729-1782) lőcsei céhmester ötvösmunkái a szepesszombati, kluknói és selmecebányai templomokból, 1750 körül

10/8

Gyertyatartók bányászok alakjával, ón, 1705. Szlovák Bányászati Múzeum, Selmecebánya

10/9

Tüzes (gőz-) gép a víz szivattyúzásához a bányából, 18. század közepe. Az első ilyen gépet 1722-ben Újbányán építették fel.

10/10

Bányászati rendszerek tervei, 18. század 2. fele

10/11

Bányarendszer tervei az érc följavítására, 18. század 2. fele

10/12

Templomi pad háttámlája Gölnicbányáról bányászati jelenettel, 18. század 2. fele

10/13

Bányajelvény a csetneki evangélikus templom karzatáról, 1742

Tabló: 11.

A FELVILÁGOSODÁS ÉS A REFORMOK KORA

Szövegblokk:

Mária Terézia királynő (1740–1780 között uralkodott) és utódja fia II. József (1780–1790 között uralkodott) a felvilágosodás jegyében egy sor alapvető reformot valósítottak meg. A legjelentősebbek közé tartozott a Ratio educationis (1777) iskolai reform, amely a népiskolák alapjait rakta le, elősegítette az anyanyelven tanító iskolák alapítását. Szabályozták a jobbágyok terheit (1767–1772), elfogadták az ún. türelmi rendeletet (1781), amellyel megszüntették a protestáns egyházak diszkriminációját, s végül eltörölték a röghöz kötöttséget (1785), amivel a jobbágyok földesuruktól való személyi függőségét szüntették meg. A reformok a tudósok határozott támogatásával találkoztak. A reformok aktív képviselője és propagálója közé tartozott Kollár Ferenc Ádám, aki az uralkodó udvarában élt Bécsben, Fándly György katolikus pap és író, Tessedik Sámuel közgazdász és sokan mások. Ebben az időszakban bizonyos mértékig Felső-Magyarország pozíciója meggyengült, amikor a közigazgatás átszervezése folytán a nagyszombati egyetem Budára lett átköltöztetve, valamint a központi állami hivatalok nagyobb része Pozsonyból szintén átkerült Budára.

Képaláírások:

11/1

Mária Terézia, magyar királynő 1740–1780 között. Korabeli portré. Közép-szlovákiai Múzeum, Besztercebánya

11/2

I. Ferenc (Lotharingiai Ferenc István), Mária Terézia férje, manufaktúrák alapítója Sasváron és Holicson. Korabeli portré. SzNM – Vöröskő Múzeuma

11/3

Albert, szász-tescheni herceg, Mária Terézia lányának, Mária Krisztinának a férje, 1766–1780 között a Magyar Királyság helytartója, székhelye a pozsonyi vár volt. Itt alakította ki a bécsi Albertínium alapjait. Korabeli portré. SzNM Vöröskői Múzeuma

11/4

Mária Terézia a Szlovák Köztársaságnak a postajog történetét megörökítő bélyegén. Szerzők: D. Kállay és R. Cigánik, 2000

11/5

Kollár Ferenc Ádám (1718-1783), szlovák tudós, a Császári Könyvtár könyvtárosa Bécsben, történész és királyi tanácsos. Részt vett Mária Terézia felvilágosult reformjainak előkészítésében, főként az iskolaügy területén. J. Hauzinger, olaj, 1779. Magyar Nemzeti Múzeum, Budapest

11/6

Ratio educationis – a Magyar királyság iskolarendszerének rendtartása, 1777

11/7

II. József, magyar király 1780–1790 között, korabeli portré. Pozsony Város Galériája

11/8

Kiskakas – tanítási segédeszköz ABC-vel, 18. század vége. Iskolai és Pedagógiai Múzeum, Pozsony

11/9

A Jó pásztorhoz címzett ház Pozsonyban, 18. század 2. fele

11/10

Kereskedelmi reklám katonáknak való szövegekhez, 18. század 2. fele

11/11

Napóra két sárgaréz karikából, 18. század 2. fele. SzNM Történeti Múzeuma

11/12

Majolika a holicsi manufaktúrából, 18. század 2. fele

11/13

J. M. Korabinszki: Magyar Királyság postai térképe, 1786. SzNM Könyvtára

Tabló: 12.

A NAGY ÖNTUDATRA ÉBREDÉS

Szövegblokk:

A 18. század második felében a felvilágosodás légköre kedvezően hatott a szlovák nemzetiség fejlődésére is. Pont ebben az időben kezdődött el a nemzeti ébredésnek az a folyamata, amely során a szlovák nép újkori modern nemzetté formálódik. Ennek a folyamatnak jelentős momentuma volt az irodalmi nyelv kodifikációjára tett első kísérlet. Nagy érdemeket szerzett e téren a fiatal katolikus pap, Bernolák Antal nyelvtudományi műveivel, amelyeket 1787–1791 között adott ki. Ő a nyugat-szlovák nyelvjárásra alapozta, amelyet róla „Bernolák-féle nyelvnek” neveztek el. E nyelv elterjesztésében és a nemzeti öntudat erősítéséhez jelentősen hozzájárult a Szlovák Tudós Társaság, amelyet katolikus tudósok alapítottak Nagyszombatban 1792-ben. A szlovák evangélikusok persze irodalmi és liturgikus nyelvként továbbra is a cseh bibliai nyelvet használták. Az evangélikusok nemzeti mozgalmának központja az 1803-ban alapított Csehszlovák Nyelv és Irodalom Tanszéke lett a pozsonyi evangélikus líceumban. A szlovákok mindkét nyelvi táborának a 18. század 90-es éveitől kezdve ütköznie kellett a magyar nemesség magyarosító nyomásával, akiknek sikerült elérniük a magyar nyelv hivatalos bevezetését a korábbi latinnal szemben. A 18. és a 19. század fordulójának fejlődését nagymértékben befolyásolta a francia forradalom és a napóleoni háborúk, amelyek részlegesen érintették a mai Szlovákia területét is.

Képalírások:

12/1

Pozsony a 18. század végén, színezett litográfia. Itt tanult Bernolák Antal 1784–1787 között a Főszemináriumban, amelyet II. József uralkodó létesített a pozsonyi várban.

12/2

A szlovák nyelv grammatikája Bernolák Antaltól, kiadva 1790-ben

12/3

Bernolák Antal (1762. Szlanica [Árva vm.] – 1813. Érsekújvár), katolikus pap, nyelvtudós, a Szlovák Tudós Társaság szervezője Nagyszombatban, a szlovák nyelv első kodifikátora.

12/4

Anton Bernolák első nyelvtudományi műve a szlovák nyelvről 1787-ben jelent meg.

12/5

Fándly György (1750–1811), katolikus pap és író, a jozefinista reformok képviselője.

12/6

Fándly György műve a Szorgalmas házi és mezei gazda, amelyet 1792-ben adott ki a Bernolák által kodifikált szlovák nyelven. A progresszív falusi gazdálkodás formáit népszerűsítette benne.

Illusztrációk Fándly György Szorgalmas házi és mezei gazda c. könyvéből, 1792:

12/7

Faültetés

12/8

Szántás ökrökkel

12/9

A tanár a parasztokat tanítja

12/10

A tanítónő asszonyoknak ad elő a fonóban.

12/11

Kastély Alsókorompán, a Brunsvik család székhelye. Litográfia, 19.század eleje. A hagyományok szerint Ludwig von Beethoven itt komponálta a Holdfénysonátát.

12/12

Réz földgömb a pozsonyi evangélikus líceumból, 1802. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

12/13

Dévény vára, litográfia, 19. század közepe. 1809-ben a napóleoni hadak felrobbantották.

12/14

A kiripolci bíró botja, 1803. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

12/15

Palkovics György (1769-1850), a pozsonyi evangélikus líceum professzora, a Csehszlovák Nyelv és Irodalom Tanszékének megalapítója, szlovák kalendáriumok és a Týdeník c. (1812–1818) folyóirat kiadója, korabeli litográfia

12/16

Üvegphár lovassal, 18. század vége. SzNM Történelmi Múzeuma, Pozsony

12/17

Pozsony, a klasszicista prímási palota. Az 1805. december 26-i ütközet után itt írták alá a pozsonyi békét.

Tabló: 13.

ÚTKERESÉS

Szövegblokk:

A 19. század első fele a mai Szlovákia területére is elhozta az ipari forradalom fuvallatát. Fejlődése a feudális viszonyok között persze lassabb volt, mint a nyugat-európai államokban. A hagyományos nemesfém-kitermelés és -feldolgozás mellett fejlődött a vaskohászat, a szövőipar, a kerámiagyártás, az üveggyártás, a papírgyártás, a cukorgyártás, létrejöttek a gépipar első vállalatai. A feudális viszonyokkal való paraszti elégedetlenség 1831-ben a mai Szlovákia keleti részén véres felkelésben tört ki. A 20-as években a nemzetébredők új generációja lépett a porondra. Az evangélikus áramlat vette át a vezető szerepet, amely nagy hangsúlyt fektetett a szláv népek összetartozásának gondolatára. A nemzeti mozgalomban jelentős szerepet töltöttek be a hallgatói önművelődési egyletek az evangélikus líceumokon Pozsonyban, Késmárkon, Lőcsén, Selmecbányán, Eperjesen és Sopronban valamint az evangélikus tudósok pesti és bécsi egyesületei.

A nyelvi megosztott evangélikus és katolikus szlovák tudósok együttműködési szándéka 1844-ben a közös Tatrín egyesület megalakításában csúcspontot ért el. A szlovák nemzeti mozgalom a 19. század 1. felében lényegesen szélesítette alapjait és tevékenységük formáját, megmozdulásaik a nemzeti élet több mint száz központjában zajlottak le.

Képaláírások:

13/1

Ivóedény – cserpák, fa, 19.század 1. fele. A cserpákokat a juhászok készítették a hegyvidéken. SzNM Történelmi Múzeuma, Pozsony.

13/2

Gyolcsos, színezett metszet J. H. Bikessy rajza alapján, 1816

13/3

Szlovák család Csadca és Zsolna környékéről, színezett metszet J. H. Bikessy rajza alapján, 1816

13/4

Mindannyiótokat nekem kell eltartanom? – kérdezi a jobbágyparaszt az ismeretlen szerző képén, olaj, 19. század 1. fele. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

13/6

1806–1839 között működött Pozsonyban egy jelentős rabbi, Chatam Sofer

13/7

Chatam Sofer sírját leginkább az ortodox zsidók látogatják a világ minden tájáról

13/8

Kőedény készlet a kassai manufaktúrából, 19. század 1. fele. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

13/9

Lőtábla: Gőzös fogadása a Dunán, festmény fára, 1839. Pozsony Város Múzeuma. Az első gőzös Pozsonyba 1818-ban hajózott be.

13/10

Kollár János (1793-1852) evangélikus pap és író, a nemzeti öntudatra ébredés kimagasló alakja, korabeli portré

13/11

1824-ben Kollár János kiadta a Dicsőség leánya c. verses költeményét, amely irodalmi eseményé vált a szláv világban

13/12

A szlovák nemzeti kultúra szerves része és jelentős megnyilvánulásai voltak a népi énekek. Összegyűjtötte és 1834–1835 között kiadta Kollár János

13/13

Rudnay Sándor, az esztergomi bazilika alapítója, mint az első szlovák 1819-ben a Magyar Királyság katolikus egyházának primása lett, korabeli litográfia

13/14

Hollý János (1785-1849), a legjelentősebb bernolákista költő 1833-ban kiadta hősi eposzát a Svätoplukot, amelyben a szlovákok történetét formázta meg a Nagy-Morávia korszakában

13/15

Az első lóvasút részvénye, Pozsony–Nagyszombat, 1846

13/16

Petzval Maximilián József (1807–1891) Szepesbélán született, 1840-ben kiszámolta a tökéletes fényképezési objektív paramétereit, amely forradalmi változást jelentett a fotografálásban. Petzval-típusú objektív, 19. század 60-as évei. Szlovák Technikatörténeti Múzeum, Kassa

Tabló: 14.

A SZLOVÁK IRODALMI NYELV KODIFIKÁCIÓJA

Szövegblokk:

A szlovák nép újkori modern nemzetté való alakulásában és a nemzeti mozgalom szempontjából alapvető jelentőséggel bírt az 1843-ban elfogadott és kodifikált irodalmi nyelv. Štúr Lajos (1815. Zayugróc – 1856. Modor) készítette elő, aki a nemzeti mozgalomba bekapcsolódott fiatal generáció vezető személyisége volt. Štúr az evangélikus líceumon volt állásban, ahol 1836-tól a Csehszlovák Nyelv és Irodalom Tanszékének helyettese, professzora volt. A Štúr-féle szlovák irodalmi nyelvnek az alapja a közép-szlovák nyelvjárás lett, amely a szlovákok többségének élő, beszélt nyelve volt. A Štúr-féle szlovák irodalmi nyelvváltozatot főként a fiatal szlovák tudósok, katolikusok és evangélikusok, generációja üdvözlötte. Ellene lépett fel az evangélikusok idősebb generációja (Kollár János, Šafárik Pál József és mások), akik a cseh változatot preferálták. A Štúr-féle szlovák nyelven csakhamar jelentős irodalmi művek születtek, amelyek a mai napig a szlovák kultúra gyöngyszemei közé tartoznak. További jelentős tette volt Štúrnak és társainak az első szlovák politikai újság kiadása, amelyet Slovjenské národnje novini (Szlovák Népújság) néven jelentettek meg 1845-től Pozsonyban. Az újság a történések tükré lett a mai Szlovákia területére nézve, a szlovák nemzeti mozgalom programja kifejtésének és az erősödő magyarosítás elleni védelem helye. 1847-ben Štúr Lajost a magyar rendi országgyűlés követévé választották Zólyom város képviselőjében. Az országgyűlésben a feudalizmus megszüntetése mellett szállt síkra, valamint a társadalom demokratikus változásáért és a szlovákok nemzeti jogainak biztosításáért.

Képaláírások:

14/1

Klemens, J. B.: Štúr Lajos, olaj, 1873. Matica slovenská, Martin (Túrócszentmárton)

14/2

Alapvető nyelvtörténeti mű: A szlovák nyelvjárás, amelyben Štúr Lajos megindokolta a közép-szlovák nyelvjáráson alapuló szlovák irodalmi nyelv elfogadásának fontosságát, 1846

14/3

A Szlovák Népújság első száma Štúr cikkével: Mit is akarunk a mi lapunkkal?, 1845

14/4

Pozsony, színezett litográfia, 1830 körül

14/5

Szlovákok, németek, magyarok és horvátok Pozsonyban, színezett litográfia, 1840 körül

14/6

Szalay G.: Štúr Lajos a pozsonyi országgyűlésen, olaj, 1950. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

14/7

Štúr Lajos szülőháza Zayugrócon. A prágai tavasz képviselője, Dubček, Alexander (1921–1992) is ebben a házban született.

14/8

Bohúň M. P. : Szlovák üveges, akvarell, 1848–1850 körül

14/9

Bohúň M. P.: Szlovákok Lúznáról (Liptó), akvarell, 1850-1855 körül

14/10

Lírikus verses költemény: Marína, Sládkovič, Andrej-től, Štúr-féle szlovák nyelven kiadva 1846-ban, a szlovák kultúra kincsei közé tartozik

14/11

A Királyi Kamara épülete Pozsonyban, amelyben a 19. század 1. felében az Országgyűlés tanácskozásai folytak

Tabló: 15.

1848– 1849 A SZLOVÁK NÉP TAVASZA

Szövegblokk:

Az 1848–1849-es évek forradalmi mélyen érintették az európai nemzeteket, köztük a szlovákokat is. A márciusi forradalmi fellépések után 1848-ban eltörölték a jobbágyságot és kihirdették az alapvető demokratikus szabadságjogokat. A Magyar Királyság a Habsburg Monarchián belül tényleges önállóságot nyert. A szlovák nemzeti mozgalom képviselői, élükön Štúr Lajossal, a változásokat üdvözölték és támogatták. Utóvégre azok folytatása mellett törtek lándzsát. Követelték a társadalmi élet további demokratizálását, a szlovákok nemzeti jogainak elismerését, beleértve a területi autonómiát is. 1848. május 11-én a szlovákok képviselői Liptószentmiklóson elfogadták a szlovák nép politikai programját: A szlovák nép kérelmei címmel. Igényeik heves ellenállásba ütköztek a magyar forradalom Kossuth Lajos vezette uralkodó köreiből, akik azon igyekeztek, hogy az etnikailag sokszínű Magyar Királyság átalakuljon a magyarok egyszínű etnikai országává. Ezért a szlovákok képviselői kényszerűen a császár oldalán Bécsben kerestek támaszt, ahonnan a nemzeti kérelmek teljesítésére kaptak ígéretet. 1849 szeptemberében létrejött a Szlovák Nemzeti Tanács, a szlovákok első kormányhivatala újkori történelmük során, s a szlovákok a fegyveres ellenállás útjára léptek jogaik védelme érdekében. Fokozatosan három önkéntes expedíciót szerveztek, amelyek a szlovákok lakta területen folyó harcokban vettek részt. A magyarok önállóságukért folytatott fellépésének eltiprása után a szlovákok az iskolaügy és a kultúra területén csak korlátozott jogokat kaptak. Az 1848–1849. évi szlovák felkelésnek mindennek ellenére a nemzeti fejlődés szempontjából történelmi jelentősége volt. A szlovákok először léptek föl az európai történelem palettáján önálló identitással, önálló nemzetként.

Képalírások:

15/1

Bohúň M. P.: A szlovákok népgyűlése 1848 tavaszán, olaj, 1848-1849. SzNM Túrócszentmártoni Múzeuma

15/2

Az 1848 évi szlovák önkéntesek zászlaja a szlovák nemzet zászlójának alapja lett

15/3

Heicke, J.: Szlovák önkéntes leánnyal, litográfia 1849

15/4

Böss, J.: Hurban, Jozef Miloslav (1817–1888), a nemzeti mozgalom jelentős alakja, a Szlovák Nemzeti Tanács elnöke 1848 szeptemberében, olaj, 1850. SzNM Túrócszentmártoni Múzeuma

15/5

Bohúň M. P.: Francisci János mint önkéntes kapitány 1848– 849, olaj, 1850 körül. Szlovák Nemzeti Galéria, Pozsony

15/6

A Szlovák Nemzeti Tanács pecsétje és viaszlenyomata, 1848

15/7

Heicke, J.: Szlovák önkéntesek – tiszt és katona, litográfia, 1849

15/8

Hodža Mihály Miloszlav (1817-1870) a nemzeti mozgalom jeles alakja, a Tatrín egyesület elnöke, olajfestmény, Klemens J. B., 1846. SzNM Túrócszentmártoni Múzeuma

15/9

Gőzmozdony a Vörös hídon Pozsony mellett, korabeli litográfia. Az első gőzmozdony Bécsből Pozsonyba 1849. augusztus 20-án érkezett.

15/10

Langsfeld György szlovák önkéntes sírhalma, Körmöcben végezték ki

15/11

A Szlovák Köztársaság elnökének díszörsége. Az egyenruha alkotói az inspirációt az 1848–1849 évi önkéntesek öltözetéből merítették.

15/12

A szlovák nemzeti mozgalom vezetői, Štúr, Hurban és Hodža elleni elfogató parancs, 1848. május

15/13

Komárom ágyúzása a császári csapatok által 1849 márciusában, korabeli litográfia.

15/14

A magyar kormány papírpénze, az ún. Kossuth-bankó 1848-ból

15/15

A magyar forradalom vezetője, Kossuth Lajos a szlovákok nemzeti követeléseivel szembeszállt, korabeli litográfia

Tabló: 16.

HALADÁS AKADÁLYOKON ÁT

Szövegblokk:

Az 1848-1849 évi forradalmak után Ausztria abszolutikus állam lett, amelyben nem volt tere a szabad fejlődésnek. A szlovák nemzeti mozgalom újraéledésére is csak az alkotmányos elemek 60-as években történt bevezetése után került sor. 1861 júniusában a szlovákok nagy népgyűlése Túrócszentmártonban elfogadta a Memorandumot. Ebben a szlovákok által lakott területek autonómiáját követelték. 1863-ban megalapították a Matica Szlovenszkát, mint nemzeti kulturális intézményt. Első elnöke Moyzes István katolikus püspök lett. Ausztria Poroszországtól 1866-ban elszenvedett veresége után I. Ferenc József uralkodó hajlott az osztrák-magyar kiegyezésre, amikor is az egyközpontú Ausztria dualista Osztrák-Magyar Monarchiává alakult. A kormány ugyan elfogadta a nemzetiségi törvényt, de csak az egységes politikai nemzetet ismerte el, a magyart, s a gyakorlatban a magyarosítást hajtotta végre. 1875-ben betiltotta a Matica Szlovenszkát és zárolta vagyonát. A szlovák nemzeti és kulturális élet fejlődését azonban elnyomni nem sikerült az uralkodó köröknek, még a 19–20. század fordulóján sem, amikor a magyarosítás a tetőfokát érte el. Gazdasági szempontból a mai Szlovákia területe ebben az időben is a Magyar Királyság fejlettebb területei közé tartozott. Főként a vasipar, textilipar, élelmiszeripar, az elektrotechnikai ipar és vegyipar terén alapítottak vállalatokat. A 70-es évektől a vasúthálózat intenzív kiépítése folyt. Az új szociális jelenség lett ebben az időben a tömeges amerikai kivándorlás.

Képaláírások:

16/1

A memorandumi gyűlés Túrócszentmártonban 1861. június 6.

16/2

A Korponai Zálog és Takarékpénztár részvénye, 1874

16/3

A Matica Szlovenszka alapszabályának borítója, 1863

16/4

Klemens B. J.: Moyzes István püspök, a Matica Szlovenszka első elnöke, olaj, 1869

16/5

Szlovák hazafi kabátja – mente, 19. század 60-as évei. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

16/6

A szláv írásbeliség megalapítóinak, Szent Cyril és Metód hittérítőknak Nagy Moráviába való érkezése 1000. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségek jelvénye, 1863

16/7

Štúr Dénes (1827–1893), világhírű geológus, a bécsi Birodalmi Geológiai Intézet igazgatója, nagyszámú tudományos mű szerzője, a nemzeti mozgalom aktív résztvevője. Geológiai térképgyűjteményéért 1862-ben a londoni világkiállításon aranyérmet kapott.

16/8

Árva egy részének geológiai térképe, 1876. Állami Központi Bányearchívum, Selmecebánya

16/9

A 19. század végi és a 20. század eleji szlovák nemzeti mozgalom kiemelkedő egyénisége Hurban Svetozár Vajanský, a Nemzeti Újság (Národné novini) főszerkesztője, író. Esküvői fényképe, 1875. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

16/10

A Matica Szlovenszka első épülete Túrócszentmártonban, korabeli litográfia, 1863 körül. SzNM Túrócszentmártoni Múzeuma

16/11

A Kassa–Bohumín vasútvonal építéséről, 1870 körül

16/12

Skutecký, Dominik: Piac Besztercebányán, olaj, 1890. Besztercebánya Területi Galéria

16/13

A 19. század végi és a 20. század eleji szlovák költészet nagy alakja volt Osrzágh-Hviezdoslav Pál (1849–1921). Medved' Z.: Hviezdoslav, pasztel, 1949. SzNM Történeti Múzeuma, Pozsony

16/14

Sochán P.: Visszatérés az aratásból Nagyszalatnán, korabeli fénykép, 1990 körül

16/15

Stollwerck cukorkagyár Pozsonyban, alapítva 1896-ban

16/16

Az 1893-ban Túrócszentmártonban alapított Szlovák Múzeumegylet függőpajzsa. SzNM Túrócszentmártoni Múzeuma

Tabló: 17.

ÚT AZ ÖNÁLLÓSÁGHOZ

17/1

A Szlovák Köztársaság zászlaja

17/2

A Szlovák Köztársaság címere

17/3

A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsának pecsétje

17/4

A Szlovák Köztársaság pecsétje

17/5

A Szlovák Köztársaság elnökének jelképe

17/6

A Szlovák Köztársaság Alkotmányának ünnepélyes aláírásáról a pozsonyi várban 1992. szeptember 3.

17/7

A Szlovák Köztársaság zászlajának felvonása Strassburgban az Európai Parlament előtt, 1993. 06. 30.

Térkép:

- Szlovákia Európában
- A Szlovák Köztársaság közigazgatási térképe

Szlovákia 20. századi fejlődésének mérföldkövei

1918. október 28.	Csehszlovákia kihirdetése Prágában
1918. október 30.	A Szlovák Nemzeti Tanács Túrócszentmártonban elfogadta a szlovák nép Deklarációját, amellyel Szlovákia betagozódott a keletkező Csehszlovákiába
1939. március 14.	A Szlovák Országgyűlés megszavazta az önálló Szlovák Állam megalakítását.
1944. augusztus 29.	Az antifasiszta Szlovák Nemzeti felkelés kitörése, Csehszlovákia megújulásának kezdete.
1948. február 25.	A kommunista kormányzás kezdete.
1968. január–augusztus	Prágai tavasz

A mai Szlovákia a 16-19. században

1968. augusztus 21-	A Varsói Szerződés csapatainak inváziója Csehszlovákia ellen
1968. október 30.	A cseh-szlovák föderációról szóló alkotmánytörvény aláírása
1969. január 1.	A Szlovák Szocialista Köztársaság megalakulása Csehszlovákián belül
1989. november 17.	A bársonyos forradalom kezdete
1990. március 29.	A CsSzSzK átnevezése Cseh-Szlovák Föderatív Köztársasággá
1990. április 20.	A Cseh és Szlovák Föderatív Köztársaság elnevezés elfogadása
1992. július 17.	A Szlovák Nemzeti Tanács nyilatkozata a Szlovák Köztársaság függetlenségéről
1992. szeptember 1.	A Szlovák Köztársaság Alkotmányának elfogadása
1993. január 1.	Az önálló Szlovák Köztársaság létrejötte
2004. május 1.	A Szlovák Köztársaság belépése az Európai Unióba

Alapvető tények a Szlovák Köztársaságról

Területe:	49 034 km ²
Lakosság száma:	5 389 160 (2005.12.31-n), ebből 51,6% nő
Nemzetiség szerint:	szlovák 85,8%, magyar 9,7%, roma 1,7%, cseh 0,8% (a 2001. májusi népszámlálás alapján)
Vallásfelekezet szerint:	római katolikus 68,9%, evangélikus 6,9%, görög katolikus 4,1%, református 2%, vallás nélküli 12,9%
Fővárosa:	Pozsony (Bratislava); lakosainak száma 425.459 fő (2005.12.31-n)